МИР МӨҺСҮН НӘВВАБ

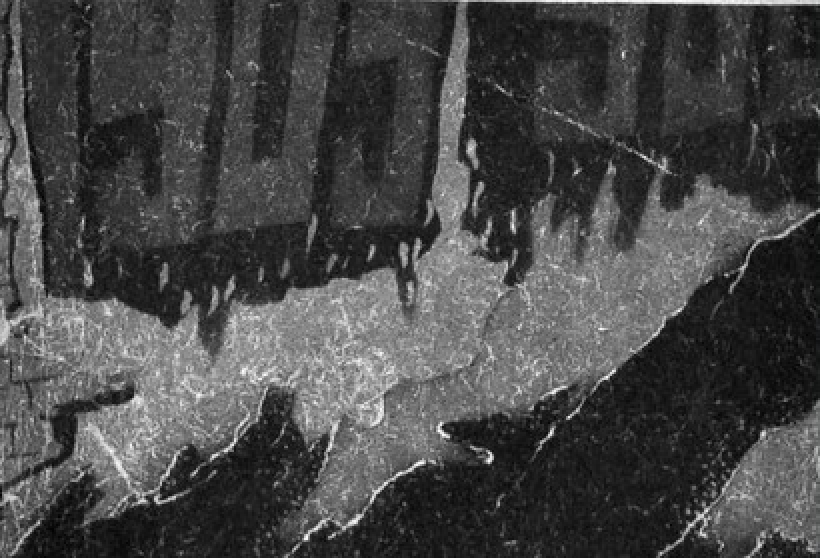

1905-1906-ҹы илләрдә ЕРМӘНИ-МҮСӘЛМАН ДАВАСЫ

Мир Мөһсүн НӘВВАБ

1905—1906-чы ИЛЛӘРДӘ ЕРМӘНИ—МҮСӘЛМАН ДАВАСЫ

М. Ф. Ахундов адына
Азәрбајҹан Республика
Китабханасы

Бакы — 1993

h 18 (93)

Редактору ВАСИФ ГУЛИЈЕВ

Тәртиб едәнләри, әски әлифбадан чевирән вә ишләјәнләри филолокија елмләри намизәди Камандар Шәрифли вә Ариф Рамазанзадәдир.

h 18 (93)
Мир Мөһсүн Нәвваб. «1905—1906-чы илләрдә ермәни-мүсәлман давасы». — Бакы, «Азәрбајчан» нәшријјаты, 1993. — 128 с.

h $\frac{4804000000-018\ (93)}{М\ 670\ (07)-93}$ h 18 (93) Азәрб.

© «Азәрбајчан» нәшријјаты,
«Шуша» ширкәти, 1993

ГАНЛЫ-ГАДАЛЫ ИЛЛӘРИН ДӘЈӘРЛИ АБИДӘСИ

Артыг алтынчы илдир ки, ортаја атылмыш сүн'и Дағлыг Гарабағ проблеминин тарихи көкләринин өјрәнилмәси, ону ортаја атмыш ермәни милләтчиләри вә онларын һавадарларынын нијјәтләрини ифша етмәк бахымындан Мир Мөһсүн Һачы Мирәһмәд оғлу Нәввабын (1833-1918) индијәдәк елм аләминә мә'лум олмајан «Тәварихи-рәзм вә шуриши тајифеји-әраманијеји—Гафгаз ба фиргеји мүсәлманан» («Гафгаз ермәни тајфасы илә мүсәлманларын вуруш вә игтишаш тарихләри») әсәри сон дәрәчә әһәмијјәтлидир. М. М. Нәвваб јашадығы дөврдә баш верән һадисәләрдән кәнарда галмамыш, тарихимизин ән фачиәли, ганлы сәһифәләриндән бирини тәшкил едән 1905-1906-чы илләрдә рус империјасынын фитнә-фәсады вә онун гәсбкар ордусунун көмәји илә ермәни милләтчиләринин халгымызын үзәринә галдырылмасы нәтичәсиндә баш вермиш гырғынлары гәләмә алмышдыр.

Әсәрдә 1903-1904-чү илләрдә Шушада вә Гарабағын башга кәндләриндә ермәни милләтчиләринин Азәрбајчан түркләринә гаршы төрәтдикләри чинајәтләр һаггында ајры-ајры епизодларда кениш мә'лумат верилир. Мүәллифин јаздыгларындан ајдын олур ки, о вахт да мәркәздән бу ики милләтә мүнасибәт фәргли олмушдур. М. М. Нәвваб гејд едир ки, чарын әмрилә силаһ кәздирмәк Азәрбајчан түркләринә гәти гадаған едилмишди. Бундан истифадә едән силаһлы ермәни дәстәләри силаһсыз азәрбајчанлылары асанлыгла тутмаға вә мин чүр әзабла өлдүрмәјә мүјәссәр олурдулар. Онлар фүрсәт дүшән кими истәр азәрбајчанлы, истәрсә дә Османлы түркләринә һәр чүр мадди, мә'нәви вә физики зәрбәләр ендирмәјә чалышмышлар. Әсәрдә дејилдији кими, һәтта 1877-чи ил Русија—Түркијә мүһарибәси заманы рус ордусунун тәркибиндә Гарс шәһәринә дахил олан ермәниләр орда әлләринә кечән әлјазма китабларыны вә Гур'ани-Шәрифи амансызчасына јандырмышлар.

М. М. Нәвваб јазыр ки, ермәни милләтчиләри әввәл Османлы дөвләтиндә, сонра исә Русија шәһәрләриндә хүсуси гымдатханалар (мүасир саггаллы ермәни гулдурларынын әчдадларыны түркләрә гаршы бирләшдирмиш мәркәзләр) јаратмышдылар. Ора зијалылар, чаванлар, сәнәткарлар вә ермәни ичмасынын башга нүмајәндәләри чәлб олунурмуш. Османлы вә Азәрбајчан түркләринә гаршы тәблиғатда, тәхрибатда, суи-гәсддә, еләчә дә, силаһлы тоггушмаларда истифадә етмәк үчүн лазыми һәрби сурсатын, чар мә'мур вә забитләринин рүшвәтлә әлә кечирилмәси мәгсәдилә варлы ермәни тәбәәләриндән пул топламаг гымдатларын әсас вәзифәләриндән бири иди.